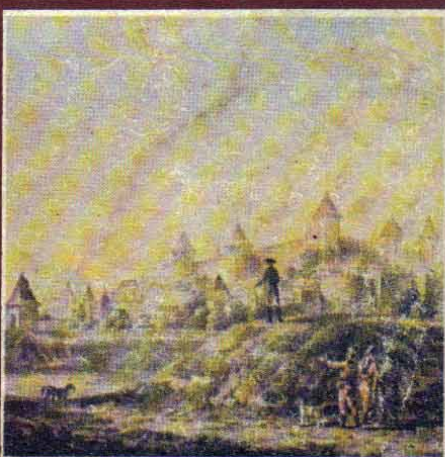
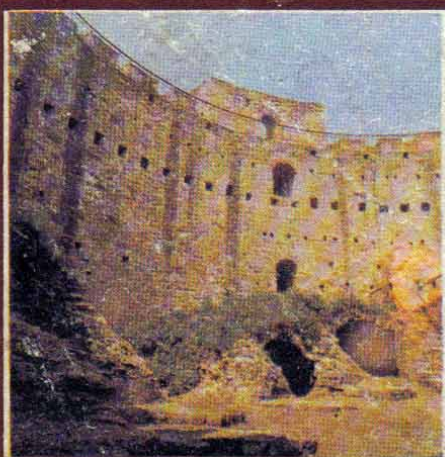
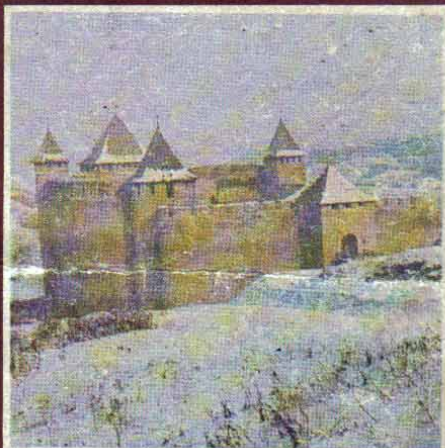
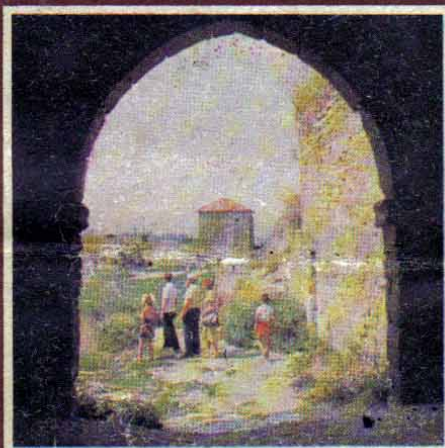

SETĂȚILE MOLDOVEI

SETĂȚILE MOLDOVEI

Chișinău
HYPERION
1991

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ
de CONSTANTIN DRAGOMIR

Invocație în timp și spațiu

„....O, Timp rîvnit, de unde vii ?
 O, Timp grăbit, pe unde pleci ?
 O, Trecătorule, să fii
 Cu ochii scoși, cu-orbite seci ?!

Ca Noi, furați, decapitați ?!
 Ca Noi, cu frunțile în vînt ?!
 Ca Noi, vînduți și cumpărați ?!
 Ca Noi, pe-o frunză de pămînt ?!

Ca Noi, mereu promiși cuiva ?!
 Ca Noi, și cu dușmanii, buni ?!
 Ca Noi, luptînd a ne-apăra ?!
 Ca Noi, tot așteptînd minuni ?!”

.

Și ca un semn, din ape-adînci,
 Pe cerul scris cu fulgerare,
 Peste cetățile cu prunci
 O Stea și pentru Noi răsare...

*La Soroca în cetate
Înima lui Ștefan bate...*

În notele sale de drum prin ținutul Orheiului și cel al Sorociei, evocând anumite locuri din „vechea și frumoasa Moldovă” și referindu-se la „Descrierea Moldovei” de Dimitrie Cantemir, Mihail Sadoveanu, numea cartea distinsului cărturar și mare prinț „o grădină părintească și părăsită, în care umblu înfiorat. În fiecare ungher sufletul meu tresare”, continua Sadoveanu, emoționat de acele pagini din trecutul Moldovei.

„Văd Moldova cea veche cu munți pînă în Nistru și pînă-n limanurile mării, cu cetățile ei de piatră și satele albe presărate în lungul apelor...”.

Despre neamul moldovenilor Sadoveanu afirma cu aceeași mahnă, dar și cu mindrie că „n-a fost neam mai lovit, care să se apere cu o mai cumplită îndirjire...”.

Referindu-se în aceeași prefată la cartea lui Dimitrie Cantemir, Mihail Sadoveanu nota: „Stau așa aplecat asupra unei pagini, unde găsesc nume de cetăți: Chilia, Tighina, Soroca ori Hotin. Cîtă călărime de răzeși și mazili a roit în jurul lor la Nistru!... Codreni și Tighecenii s-au înfrățit cu oamenii din munte, supt steagul voievozilor. S-au bătut la vad, la Oblucița, s-au bătut la Cetatea Albă, s-au bătut la Hotin și-n Podolia, de-au ajuns pînă la Premisla, s-au întors la apus în cheile munților, s-au bătut pretutindenea, îndirjiți și nedomoliți, ca niște zimbri...”.

Despre cetățile Moldovei a scris și Constantin Stamati-Ciurea în al său studiu intitulat „Carpații, Basarabia și un rezumat istoric asupra cetăților ei”, și distinsul istoric

Nicolae Iorga, pentru care studiul istoriei românilor se confundă cu viața sa, marele savant fiind nelipsit din nici o călătorie de documentare. În rezultatul studiului profund, din condicele și documentele vremii îi răsărea în față întreaga viață apusă a Moldovei. Pe acest vechi teritoriu au existat așezări omenești cu mult înainte de evenimentele de la 1359. Și la numai câteva decenii de la întemeiere ca stat, alături de Țara Românească și Transilvania, Moldova reușea să atingă sub domnia lui Alexandru cel Bun o remarcabilă înflorire economică și militară, pentru ca în a doua jumătate a secolului al XV-lea și apoi timp de o sută de ani și mai bine să joace pe plan politic și spiritual un rol de seamă. Căci anume Ștefan cel Mare care moștenise conducerea unui stat confruntat cu numeroase probleme pe plan politic, militar și social, numai în o jumătate de secol a izbutit să găsească soluții durabile acelor probleme ce hărțuiau Țara Moldovei. Vrednicul domnitor a mobilizat un mare număr de meșteri și lucrători la întărirea cetăților și mai cu seamă la cea a Chilie, demonstrând în repetate rânduri puterea și posibilitatea de care dispunea Moldova în a doua jumătate a secolului al XV-lea.

Căci nesiguranța vremurilor și războaiele continuie îl făceau pe domnitor să întărească cetățile de pază de la hotare.

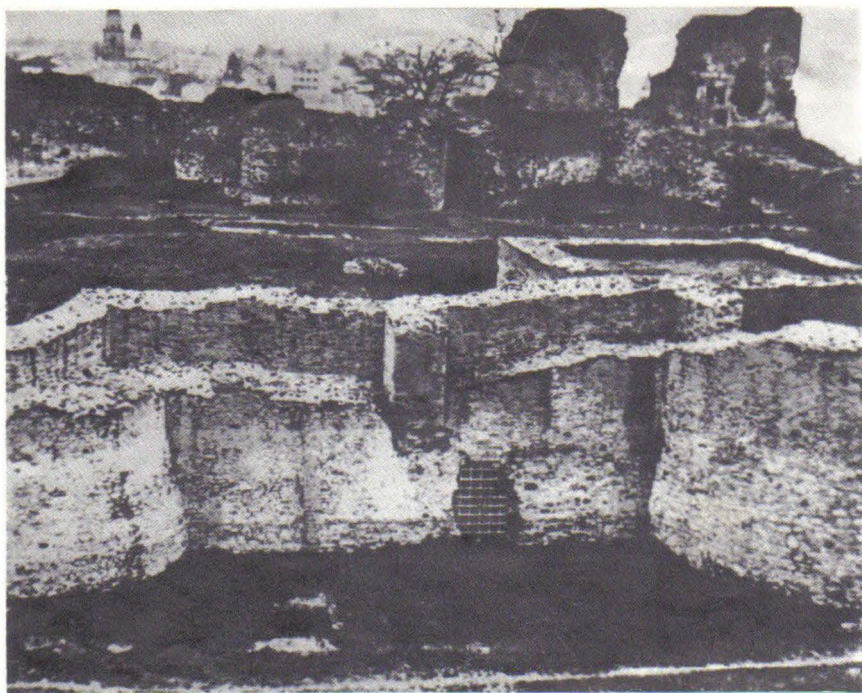
Apropo, cuvântul cetate provine de la latinescul *civitas-atlis*, (oraș, stat). Cetățile nu erau altceva decât niște orașe sau edificii fortificate cu garnizoane permanente de oșteni-apărători, inzestrate cu arme și provizii, pentru a opune rezistență unor asedii îndelungate. La răscrucea secolelor XIV—XV sint atestate documentar cetățile Neamț, Suceava, Hotin, Cetatea Albă. La început ele constituiau niște fortificații sau ziduri de apărare, construite din lemn și pământ. Mai târziu erau înălțate din piatră, devenind mult mai durabile și mai de nădej-

de pentru apărătorii viteji. Căci, așezată din punct de vedere geografic la întretaie-re marilor drumuri ale Europei Orientale, Moldova a fost supusă în repetate rânduri unor jafuri pustiitoare. În lupta împotriva turcilor Ștefan cel Mare și Sfânt a purces la reconstruirea și întărirea cetăților Suceava, Neamț, Cetatea Albă, poruncind să fie împrejmuite cu ziduri înalte și groase, străjuite de bastioane semicirculare, de la înălțimea cărora erau ținute sub supraveghere pământurile Țării Moldovei. Tot în anii domniei lui Ștefan cel Mare de rind cu Chilia au fost zidite cetăți de piatră la Orhei și Roman.

Cît privește **Chilia** înainte vreme aici se aflase o veche cetate bizantină temporar stăpinită și de genovezi. Mai târziu fiind întărită de voievozii Țării Românești și de Iancu de Hunedoara, care a intuit importanța ei în lupta împotriva otomanilor, stăpinită la 1465 de Ștefan cel Mare, Chilia a fost reconstruită din temelii în 1479, sub zidurile cetății lucrind 800 de meșteri iscușiți și 17000 de ajutoare. Numărul de meșteri și amploarea lucrărilor de reconstruire confirma în mod elocvent gradul avansat de dezvoltare a tehnicii de construcție la care ajunsese Moldova pe vremea domniei marelui voievod.

Cetatea de la Orhei, oraș situat nu departe de Nistru, unul din cele mai înfloritoare centre ale Moldovei medievale, a fost înălțată cam prin secolele XIII—XIV. Era o cetate de pământ, apărută de trei valuri bine fortificate, în centrul căreia înainte de 1484, tot din vrerea lui Ștefan cel Mare, a fost înălțată o altă cetate de piatră. Iar la începutul secolului al XV-lea a fost zidită și o biserică. În anul 1499 și cetatea, și biserica au fost distruse.

Cetatea Neamțului așezată în preajma orașului Tirgu Neamț a fost înălțată pe o colină greu accesibilă, în epoca lui Petru I Mușat (1375—1391), primul domn român, ca-

Ruinele cetății de scaun a Sucevei

re a purces la organizarea unui sistem de apărare a Moldovei. În documentele de epocă e atestată a fi întemeiată în anul 1395. Pe lângă fortificațiile propriu-zise mai avea niște clădiri destinate familiei domnești și garnizoanei. În anii 1475—1477 Ștefan cel Mare a modernizat-o, modificându-i exteriorul și înălțind de la 12 la 20 de metri zidurile groase de 3 metri. Accesul în cetate era înlesnit de un pod fix pe piloni și de un pod mobil. Tot din porunca lui Ștefan cel Mare au fost înălțate patru bastioane circulare, destinate să apere poarta și să țină sub supraveghere podurile, au fost refăcute construcțiile din interior și paraclisul.

La 1395 Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, a asediat-o cu gând să arboreze drapelul său pe unul din turnuri, dar pînă la urmă s-a lăsat păgubas.

Asediată zadarnic la 1476 de către sultanul Mahomed II, care a încercat să facă același lucru, a avut totuși de suferit de pe urma atacurilor repetate ale năvălitorilor. În anii 1645—1646 domnitorul Vasile Lupu o transformă într-o cetate de refugiu, iar după o serie de alte asedii ajunse în cele din urmă într-o stare de ruină.

Paginile de glorie din istoria cetății Neamțului l-au inspirat pe Costache Negruzzi, care în nuvela „Sobietchi și românii” evocă un crimă de la 1686, evenimentele desfășurându-se în cetatea Neamțului și în împrejurimile ei.

Vasile Alecsandri a scris piesa „Cetatea Neamțului”, jucată cu succes pe scenele de teatru. Gheorghe Asachi în balada „Ștefan cel Mare înaintea cetății Neamțului”, evocă unul din momentele de grea cumpănă din viața marelui domnitor care dă la iveală

și alte fațete ale dirzeniei și forței de caracter a neamului.

În poezia „Umbra lui Istrati Dabija-voievod” marele poet și patriot al neamului Mihai Eminescu, profund emoționat de trecutul glorios al Moldovei, scria :

*Cum trece-n lume toată slava
Ca și un vis, ca spuma undei
Sus, în cetate la Suceava,
Eu zic : Sic tranzit gloria mundi*

Anume prin orașul și cetatea Suceava a trecut gloria Moldovei, începînd cu anul cînd domnitorul Petru Mușat a înălțat zidurile de piatră în calea năvălitorilor de tot soiul, care se abăteau prin aceste locuri. Suceava a fost multă vreme principala reședință a țării, Cetatea de Scaun a statului,

important centru meșteșugăresc și comercial. Ștefan cel Mare a construit în jurul cetății un întreg sistem de fortificații cu turnuri rotunde. În centrul ei se afla somptuoasa reședință regală.

Cetatea Suceava a rezistat asediului oștilor conduse de sultanul Mahomed II (1476) și l-a respins pe Ioan Albert, regele Leheiei, făcîndu-l să renunțe la orice gînd de izbîndă.

În 1675 la cererea turcilor a fost aruncată în aer de Dumitrașcu Cantacuzino. De atunci încă multă vreme a rămas să zacă în ruină și uitare. Reconstructa și restabilită parțial, a ajuns să fie în prezent un muzeu în aer liber al trecutului glorios, bucurînd ochii și inimile celor setoși de libertate, aducîndu-ne mereu aminte de faptele și vrednicia marilor voievozi, care s-au jertfit pe altarul neamului.

Cetatea Hotin

Cetatea Hotinului — cel mai important edificiu din sistemul defensiv al Moldovei medievale, face parte din șirul de cetăți, care au stat ca niște pietre de hotar la malul Nistrului. Apărătorii vrednici ai acestui ținut din nordul principatului Moldovei au ținut piept hoardelor de invadatori și venetici ce au rivnit la pămîntul străbun de-a lungul întregii istorii a neamului nostru. Cetatea cu turnurile înalte a sfidat norii negri de plumb și ploile năprasnice de foc și de singe, ce s-au abătut neconținut asupra acestor pămînturi mînoase, dar năpăstuite de soartă, iar curajul apărătorilor ei băga frica în asediatori, făcea să li se moaie genunchii și să o ia razna îndărăt.

Voievodul Ștefan cel Mare, la urcarea sa pe tron, a fost preocupat în primul rînd de gîndul recuceririi ei.

E oarecum simbolică afirmația ce se des-

prinde din legenda istorică despre întemeierea cetății. Ea glăsuiește că ideea zămislirii acestei zidiri ar fi aparținut unui vestit rege dac, care ar fi ales anume aici locul de înălțare.

După una din versiunile mai mult sau mai puțin întemeiate pe cercetări, documente și mărturii de epocă, cetatea Hotinului a fost înălțată în secolul al XIV-lea, ca prin izbînda Mușatinilor să ajungă în stăpînirea Moldovei și s-o slujească mai apoi timp de două secole. Alexandru cel Bun a reparat cetatea, coborînd cu oștile sale în jos pe Nistru, cucerind orașul Tighina și ajungînd pînă la Cetatea Albă.

Dintr-o altă sursă aflăm că cetatea a fost înălțată la începutul secolului al XV-lea din însăși vrerea lui Alexandru cel Bun cu sprijinul lui Vitold, marele cneaz al Lituaniei. Ținînd cont de aspectul și arhitectu-

ra edificiului, avem tot temeiul să acceptăm ca alternativă și cea de-a doua versiune.

Ilie, fiul domnitorului, luptînd cu fratele său Ștefan, a pus mai presus interesele personale decît pe cele ale țării și la 1436 cedă Hotinul polonilor în schimbul unui ajutor din partea acestora. În 1455, venind pentru a doua oară la domnie, Petru Aron reîciștigă cetatea, dar e nevoit să cedeze tirgul Siretului și alte localități. Însă după o anumită vreme ea trece din nou în miinile polonilor.

De aceea, odată cu urcarea pe tron a lui Ștefan cel Mare, care își dădea foarte bine seama de importanța strategică a acestui scut de apărare a Țării Moldovei, preînțeleptul domnitor și-a pus drept scop reînnoirea cetății sub stăpînirea sa. Doi ani de zile a durat asediul. Pînă la urmă prin pacea de la 4 aprilie 1459 Ștefan cel Mare a reîntors în hotarele istorice orașul Hotin, abia mai tirziu izbutind să pună stăpînire și pe cetate. În perioada respectivă ea a fost amplificată și întregită în repetate rînduri. La porunca domnitorului a fost construit paraclisul de la etaj, pe latura dinspre malul Nistrului. Anume faptul că fusese construită din piatră și din cărămidă, cu fațetele decorate cu figuri geometrice din cărămidă, i-a făcut pe unii cercetători să creadă și să afirme că edificiul ar fi fost rezultatul colaborării unor meșteri veniți din Țările Baltice, care au muncit alături de meșterii locali.

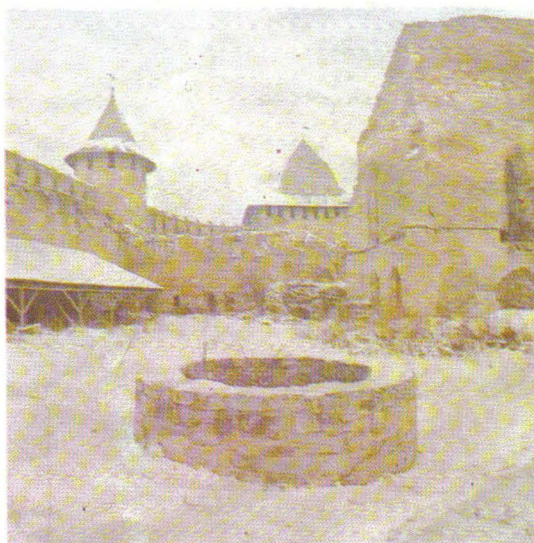
Mulți suverani ai acelor vremuri demult apuse au rivnit la cetatea care le deschidea calea spre Moldova și alte țări din Orientul Europei. Cu timpul zidurile bine întărite, stăpînite de temerarii apărători moldoveni o făcură de necucerit, respingînd puhoai de poloni, turci, cazaci, care își încercaseră de nenumărate ori norocul, cu gîndul de a o lovi prin surprindere și a o stăpîni.

*Și acum răsună pașii...
Trec străbunii, vîn urmașii.*

Cîteva momente din cronica luptelor pentru această cetate sînt semnificative pentru destinul ei. La 1538 generalul polonez Tarnowski aruncă în aer zidurile. Petru Rareș, în a doua sa domnie, le restabilește și spo-

*În fîntîna părăsită
Luminează-o stea rînită.*

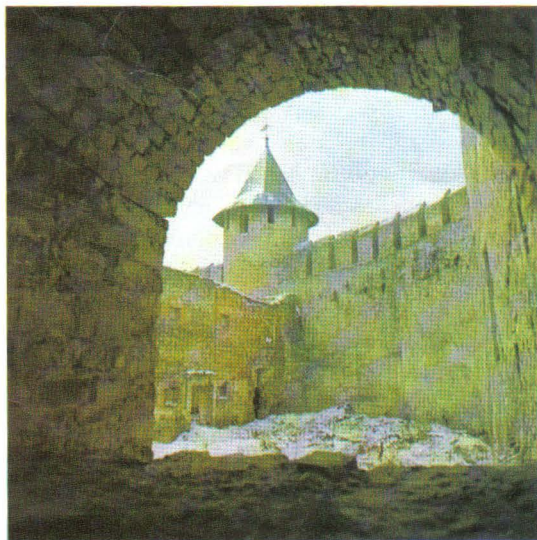
*De la mare la Hotin
Mai avem un cer senin*

*A fost viață, a fost moarte...
Iarba le-a văzut pe toate.*

rește capacitatea de apărare. De altfel, pe timpul domniei acestui luminat voievod cetatea a fost nu numai cea mai puternică, dar și cea mai frumoasă. Ba chiar și mai târziu Dimitrie Cantemir în a sa „Descriere

*Turnu-n cer s-a-nlipt,
Timpul s-a oprit.*

*Pe sub zidu-nstrăinat
Vântul urlă ca turbat.*

a Moldovei” avea să afirme, că cetatea „...în ziua de azi iaste vrednică de a se socoti cea mai frumoasă și mai mare decît celelalte ale Moldovei”.

În anul 1562 domnitorul Ioan Heraclid de Despot cedează Hotinul prietenului său Albert Laski. Bogdan al IV-lea repetă gestul predecesorului său, oferind-o în dar nobilului Dobrovolski. Dar vine la domnie un alt domnitor vrednic, Ion Vodă cel Viteaz, care cucerește cetatea și o pune sub stăpînire legitimă a moldovenilor.

La 1712 turcii pun mîna pe cetate, o repară și o întăresc. Anume pe timpul ocupației lor e ridicată în interiorul cetății o moschee. După o sută de ani Hotinul fu stăpînit de ruși, cetatea își pierde importanța de altă dată, ca mai apoi la 1856 să fie desființată și lăsată pradă uitării. Nimic de mirare, dacă ne gîndim că un asemenea Imperiu ca cel Rus, care își extinse cu mult hotarele în urma războaielor și a tratatelor favorabile, nu avea nici un interes să păstreze pentru istorie o cetate aparținînd poporului văduvit de pămînturile sale străbune. Nici pînă în

ziua de azi cetatea Hotinului nu a scăpat de sub stăpînirea străină, pămîntul pe care se înalță fiind și el înstrăinat de adevărații moștenitori.

Se zice că prin anii treizeci ai secolului nostru cheia de la cetatea Hotinului se mai păstra în Finlanda, în colecția unui oarecare general Mannherheim. Cine va fi temerarul urmaș al vrednicilor domni ai Moldovei, care să pornească în căutarea acestei chei fermecate, să o găsească cu orice preț și să

deschidă larg porțile istoriei noastre de veacuri, lăsînd să răzbată prin ele lumina adevărului unic, ce ar face posibilă descifrarea și cetirea corectă a acelor pagini scrise cu singele strămoșesc și tănuite de ochii și mintea noastră ? Cine va fi voievodul pașnic, care o va trece sub scutul adevăraților stăpîni și urmași. Întrebarea e și ea din istoria noastră zbuciumată de veacuri. Însă, după cum se știe, orice întrebare are și un răspuns, unul, cel adevărat. Cine și cînd ?

Cetatea Soroca

Așezarea Sorociei este menționată pentru prima dată într-un document de la 1499. Data înălțării ei a fost determinată în rezultatul săpăturilor arheologice. S-a constatat că anume Ștefan cel Mare a poruncit să fie înălțată în fața vadului peste Nistru, pe locul unei vechi fortărețe genoveze Alciona,

cetatea de lemn, inconjurată cu valuri de pămînt, iar Petru Rareș a reconstruit-o din temelie, durînd în piatră zidurile-i înalte.

Mulțămîitul și jefuitul pămînt al Sorociei a stat, după cum nota cronicarul Gri-gore Ureche, „în calea răutăților”. Aceeași așezare nepotrivită și aceeași soartă o de-

*Cîntecul prin zid străbate,
Este viață în cetate !*

*Din cetate aș zbura
Sub un cer de peruzea !*

manii, tu ești unul și nedespărțit, ca un uriaș mormint în care dorm părinții noștri!"

Aceste cuvinte rămân în conștiința neamului ca un zvon de clopote și un avertisment, care și-a găsit ecou în dulcea și aleasa rostire românească, însoțindu-ne prin văz-

duhul tămiiei și purificator al văilor și dealurilor cu strămoși, înălțându-ne de veghe pe zidurile cetăților, de strajă la hotarele sfinte ale acestui pământ împovărat de bucurii și dureri, spre a-l stăpîni cu demnitate în vecii vecilor.

Bogdan I întemeietorul

Bogdan I, domnitorul și întemeietorul statului suveran al Moldovei, fiind originar din Maramureș, a stăpînit tronul țării între anii 1359—1365.

În urma neînțelegerilor și a înrăutățirii relațiilor cu monarhia maghiară, acest întii voievod al românilor din ținut, la 1359 se strămută împreună cu oamenii apropiați lui în Moldova. În urma războaielor purtate cu adepții dușmanilor săi din Maramureș, în

virtutea victoriilor repurtate cu susținerea locuitorilor, obține independența, ca la 1365 să încheie procesul de constituire a Statului liber Moldovenesc.

I-a avut ca urmași demni pe Petru I Mușat, Alexandru cel Bun, Petru Rareș și mai ales pe Ștefan cel Mare, care în semn de aleasă cinstire și cuvioasă închinare a așezat pe mormintul înaintașului său aflat în necropola domnească din Rădăuți o lespede de piatră cioplită de neasemuții meșteri anonimi ai neamului.

Bogdan I — portret din sec. XIX

Petru I Mușat

Petru I Mușat, nepotul lui Bogdan I, a domnit între anii 1375—1391. Din cronicile vremii aflăm că a fost domnitor bun și înțelept, sub cîrmuirea căruia Țara Moldovei a ajuns la o deosebită înflorire economică și culturală, dezvoltîndu-se mai cu seamă meșteșugurile, negoțul etc. Tot în această perioadă au fost reluate lucrările de construire și întărire a unor fortificații din sistemul de apărare al țării. Anume Petru I Mușat a pus la cale înălțarea părții centrale a cetății Neamțului, iar la 1380 a mutat capitala Moldovei la Suceava, a poruncit să fie zidită cetatea, casele domnești din oraș. E ctitorul mănăstirii Neamț și a altor monumente de arhitectură medievală moldovenească.

În rezultat s-a impus în viața Europei ca domnitor al unei țări puternice și bogate,

Petru I Mușat — sculptură de Paul Vasilescu

stabilind raporturi economice cu o serie de țări de pe continent.

În timpul domniei sale de 16 ani Moldova s-a consolidat și afirmat ca un stat feudal, despre care a făcut să se vorbească în lume.

Alexandru cel Bun

Alexandru cel Bun, înțeleptul și inimosul cirmuitor al Țării Moldovei, numit astfel de urmași pentru faptele sale vrednice de laudă, a fost unul din cei mai de seamă domnitori din istoria noastră. Fiul lui Roman vodă Mușat și al doamnei Anastasia, s-a înscăunat cu sprijinul altui strălucit voievod zis Mircea cel Bătrîn și a domnit în Moldova între anii 1400—1432. Anume în perioada respectivă s-a consolidat și afirmat Statul moldovenesc, Alexandru cel Bun stabilind relații de bună înțelegere cu vecinii. El a pus țara pe picioare, luând sub ocrotire

domnească negoțul cu cereale, cai, vite de rasă, miere, blănuri, și alte mărfuri.

Tot pe vremea domniei acestui luminat și vrednic voievod al neamului au cunoscut o deosebită înflorire arhitectura, pictura murală, broderia, caligrafia, începuturi care aveau să constituie mai târziu stilul moldovenesc în artă. În vremuri de liniște și pace a ocrotit biserica, ce juca un rol de seamă în contextul evenimentelor politice din acea perioadă. El a fost acel care a ctitorit și rectorit mănăstirile și monumentele de artă Bistrița, Neamț, Moldovița și altele.

Iată ce scria despre Alexandru cel Bun și despre vremea domniei sale cronicarul Grigore Ureche : „Alexandru Vodă făcu prieteșug mare cu leșii și legătură tare, ca să fie la ce treabă unul pre altul se ajutorească.

Alexandru cel Bun și curtea sa — frescă din pridvorul Suceviței

Nici zminteală au fostu, că întâi au poftit craiul pre Alexandru Vodă ca să-i trimită ajutoriu împotriva crizacilor, că au trimis ajutoriu călăreți moldoveni carii au făcut mare izbîndă”.

Ținem să explicăm că e vorba de cavalerii teutoni, numiți de Ureche crizaci și că, întreținînd relații bune cu Polonia, Alexandru cel Bun a ajutat oastea polonă în luptele de la Grünwald din anul 1410 și de la Marienburg din 1422.

Dar să răsfoim mai departe paginile de cronici, din care se desprind evenimentele și faptele din acea vreme, înveșnicite și pentru urmașii urmașilor noștri de pana măiastră a cronicarului.

„Că bătîndu-se cu crizacii, întâi au dat dos a fugi, de i-au înșirat, gonindu-i spre o pădure și aciași, pedestrîndu-să au săgetatu-le cai, de le-au căutat a da dosul nemții. Și aciași ai noștri s-au încălăratu și mare moarte au făcut într-înșii. De care lucru, dacă s-au întorsu ai noștri acasă, mare mulțămîită au avut Alexandru vodă de la craiul...”

Alexandru cel Bun despre care Dimitrie Cantemir scria că a fost „... acela care cel dintîi a făcut cunoscut străinilor numele pînă atunci puțin știut al moldovenilor” s-a acoperit de glorie. A decedat la 1 ianuarie 1432, chipul său luminos proiectîndu-se prin vreme în istoria de milenii și în conștiința neamului.

Iancu de Hunedoara – gravură de epocă

A ținut piept numeroaselor hoarde ale Porții, dar, în plină glorie, a fost răpus de ciumă la 11 august 1456, pe cînd Europa sărbătorea una din strălucitele-i biruințe asupra turcilor și ultima din izbînzile acestui luptător înflăcărat pentru independență națională.

Iancu de Hunedoara

Mare și temerar comandat de oști din evul mediu, născut într-o familie de români transilvăneni, numit la 1441 voievod al acestor pămînturi românești. Cavaler al luptei antiotomane, care a repurtat victorii de mare răsănet european. Un cronicar al vremii scria despre el că „s-a născut pentru a se ilustra în meșteșugul armelor și în conducerea bătăliilor”.

Ștefan cel Mare și Sfînt

Ștefan cel Mare era fiul lui Bogdan al II-lea și nepotul unui alt mare și luminat voievod al neamului, zis Alexandru cel Bun și Drept. A domnit între anii 1457—1504.

La vremea cînd pe cîmpul de la Direptate Moldova l-a ales domn, Ștefan Vodă avea cam douăzeci de ani. Dar cu toată tinerețea domnitorul s-a arătat vrednic de fapte și acțiuni ce au consolidat puterea Țării Mol-

dovei, amenințată de mulți dușmani hrăpăreți dinafara hotarelor ei.

Din „Letopisețul de la Putna” aflăm despre prima victorie a temerarului domn, hotărît să dea ripostă cuvenită impostorilor de tot soiul. Astfel „... în anul 6965, adică la 1457 luna aprilie 12, în Joia mare, Ștefan Voievod, fiul lui Bogdan Voievod a venit de la munteni și a dobîndit prima biruință asupra lui Aron Voievod pe Siret la tina, la Doljești”.

Acest moment de mare importanță a urcării lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei avea să fie menționat și de marele istoric Nicolae Iorga în studiul său „Apogeul puterii statului român în timpul domniei de

50 de ani ai lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei”: „Sprijinit de ofițerii poloni din vecinătate, predecesorul său, mișelul Petru Aron, un fiu nelegitim al lui Alexandru cel Bun, încercă să se mai mențină, dar nu reuși. La 1 aprilie 1457 era încă la Suceava : imediat după aceasta la 12 april Ștefan birui la Doljești în „Hrească” apoi la Orbic și Petru fugi spre singurul colțișor ce-i sta deschis spre Polonia”.

Ștefan Voievod, numit mai tirziu cel Mare și Sfint, s-a arătat a fi conducătorul iscusit care a reorganizat oastea domnească, dotind-o cu arme de foc, a înălțat cetăți noi și le-a întărit pe cele vechi, a pus friu ambițiilor nesănătoase ale boierilor nesățioși, lacomi de mărire și avere, care se arătau nemulțumiți de urcarea sa pe tronul Moldovei, a limitat privilegiile celor înavuțiți și a acționat enegric împotriva tendințelor vădite de dezbinare, luînd apărarea țăranilor exploatați fără nici o milă de marii feudali. A contat în mod deosebit și la sigur pe dragostea de țară a răzeșilor, pe care i-a chemat la oaste de cîte ori a fost nevoie, răsplătindu-i cu pămînt și prețuindu-i pentru virtuțile și curajul lor de apărători ai țarinei strămoșești.

Ștefan cel Mare era domnitorul care se bucura de dragostea și sprijinul celor mulți. Domnia sa a echipat o oaste puternică, bine pregătită, înălțînd numeroase fortificații de apărare la hotarele Moldovei ; așezîndule în punctele strategice de năvălire a hoarelor străine, care se abăteau ca puhoiul nestăvilît asupra acelor pămînturi. Ca un vrednic și iscusit comandant de armată, s-a războit cu pricepere, lovînd pe neașteptate în dușmanii cumpliți ai țării.

În același studiu Nicolae Iorga elogia nu fără emoție și mindrie domnia lui Ștefan cel Mare, acel „... tînăr fiu de domn care smulse Moldova din mîinile slabe ale lui Petru Aron, domn minunat printr-o înțeleaptă cumpănire, ca și prin lupte curagioase...

Ștefan cel Mare — portret după o frescă din sec. XV

după o puternică domnie de o jumătate de veac lăsa urmașilor o țară neatîrnată mare, bogată. Puternicul lui braț ridică în sfîrșit sceptrul căzut în țărîna al bătrînului Alexandru".

Într-adevăr în paginile de aur ale istoriei noastre de veacuri sînt înscrise victorii de mare răsunset ca cele de la Baia din 1467, de la Lipnic din 1470, din Codrul Cosminului de la 1497 etc., care au punctat domnia plină de izbînză a acestui mare Voievod al Moldovei.

Însă cele mai crunte au fost războaiele purtate cu oștile otomane cită frunză și iarbă, care se năpustiră în repetate rînduri ca lăcustele asupra acestui colț de rai, așezat în calea marilor furtuni ale vremii. Pentru început Ștefan cel Mare, ca domn vrednic și mîndru de trecutul glorios al înaintașilor săi, a refuzat să se înfățișeze la Poartă și să plătească tradiționalul tribut fălosului și necruțătorului sultan Mohamed al II-lea, care la 1453 cucerise faimosul și invicibilul pînă atunci Constantinopol. Înfuriat la culme de nesupunerea și cutezanța domnului Moldovei, el trimise poruncă grabnică lui Soliman pașa, unuia din demnitarii și oștenii cei mai încercați ai săi, să se lase de toate, să pornească neîntîrziat împotriva ghiaurului Ștefan și să treacă prin foc și sabie „vilaietul Bogdania", precum era numită de turci Moldova...

Soliman pașa renunță la asediul unei cetăți albaneze, adună în scurtă vreme o armată numeroasă de peste 120 de mii de oșteni bine pregătiți și înarmați, setoși de singe și averi, și porni infuriat asupra Moldovei, al cărei domnitor încercase a sfida Poarta.

Ștefan cel Mare, dispunînd doar de 40 de mii de luptători curajoși și iscusiți și de vreo 9 mii de secui, unguri și poloni veniți în ajutor, a recurs la una din cele mai bine-chibzuite tactici, verificate și în luptele susținute mai înainte vreme. El a dat poruncă să

fie părăsite toate așezările omenești care puteau nimeri în calea dușmanilor, să fie tănuite proviziile. Astfel dușmanul supus foametei era hărțuit neîncetat, pîlcuri de oșteni din cei mai viteji lovind pe neașteptate, ca fulgerul năprasnic în el.

Lupta cea mare, a avut loc la 10 ianuarie anul 1475 pe valea Birladului la miazăzi de Vaslui, într-o așezare mlăștinoasă, care îngreuna desfășurarea forțelor dușmane și manevrările de armată.

Anume aici își puse de gînd Ștefan cel Mare și oștenii săi să le întindă capcană turcilor. Zorii zilei cufundată în picla deasă au vestit prin sunetele de alarmă ale trîmbițelor și bubuitul tunurilor începutul mării bătălii. Clinchetele paloșelor încrucișate se pierdeau în larma glasurilor celor răniți. Îndemnurile de luptă nu conteneau nici pentru o clipă. Părea că cerul se împreunăse cu pămîntul, potopind în noroi valea Birladului, altădată pustie. Dușmanii înrăiți se năpusteau cu ură și înverșunare asupra oștenilor lui Ștefan, nădăjduind să-i inee în singe și să treacă prin foc și sabie frumoasa, dar năpăstuita Țară a Moldovei.

Încercat în bătălii, iscusit și viteaz în războaie, Ștefan Voievodul s-a aruncat în lupta cea mare și grea, improspătînd puterile oștenilor săi, îndemnîndu-i prin pilda și curajul său fără de asemănare. Loviți prin surprindere, turcii au prins a da îndărăt. Un atac și mai năprasnic, săvîrșit de un pîlc de moldoveni, ținûți pînă la acea clipă în rezervă, semănă panică în tabăra turcilor și puse pe fugă trupele „invicibile" ale fălosului Soliman pașa. Topoarele, securile, ghioagele loveau indesar și fără pic de hodină în dușmani, ca în cele din urmă turcii să nu mai reziste atacurilor. Ei părăsiră lunca singeroasă, dînd bir cu fugiții. Unii se inecară în mlaștina răzbunătoare și ea, alții pîlcuri-pîlcuri răzlețe se risipiră în toate părțile, spre a se adăposti și a scăpa de loviturile oștenilor temerari ai lui Ștefan cel Mare.

Monumentul de la Vaslui — sculptor Mircea Ștefănescu

Părea că și văzduhul, întreaga natură țineau parte vrednicilor apărători ai gliei strămoșești.

„Și în ziua aceea de marți, a desăvârșitei biruințe — cea mai mare din viața lui Ștefan și asupra celui mai puternic dușman — și miercuri și joi pilcuri de vînători se țineau în urma dușmanilor”, avea să noteze mai târziu același reputat istoric Nicolae Iorga.

„A fost un groaznic măcel și puțin a lipsit să nu fie cu toții tăiați în bucăți și numai cu mare greutate Soliman pașa și-a scăpat viața cu fuga”, fusese nevoit să recunoască un cronicar turc, martor al acelei bătălii.

După biruința de la Vaslui, conștient de puterea și poftelile hapsine ale turcilor, într-o scrisoare adresată creștinătății și tuturor circumitorilor din aceea vreme Ștefan Voievo-

dul îi avertiză de primejdia de moarte ce plutea asupra întregii Europe.

Și într-adevăr în curind temerile domnitorului moldovean s-au dovedit întemeiate. În vara anului 1476 Mohamed al II-lea purcase el însuși în fruntea unei armate uriașe spre Țara Moldovei. La Valea Albă și la Războieni Ștefan cel Mare, cu o armată de vreo 12 mii de oșteni, nu a putut ține piept puhoiului de 200 de mii de turci. Au rezistat însă cetățile Moldovei, pînă la urmă sultanul văzîndu-se nevoit să se întoarcă la Poartă fără a-și realiza planurile sale de a supune Moldova, a-l izgoni pe Ștefan cel Mare și a cuceri noi pămînturi pe malul mării Negre. Luptele cu turcii au durat pînă prin 1487, cînd Ștefan cel Mare, acceptă plățirea unui tribut puternicei Porți Otomane, obținînd în schimb libertatea Moldovei și pacea mult-dorită în hotarele ei strămoșești.

Ștefan cel Mare, vrednicul domnitor al Moldovei a izbîndit în 34 din cele 36 de războaie, purtate de-a lungul glorioasei și zbuciumatei sale domnii, ajungînd să se bucure de fama de bun gospodar al țării, iubitor și ocrotitor al artelor și culturii. Între anii 1466—1469 din îndemnul Domniei Sale au fost să se înalțe mănăstirea Putna, ajunsă mai apoi necropolă voievodală și loc de pelerinaj pentru urmașii porniți în lupta pentru libertatea și independența Țării Moldovci. Alte monumente de artă medievală au fost zidite la Voroneț, Pătrăuți, la Borzești, locul nașterii și copilăriei viitorului voievod, la Războieni, Răuseni și în alte pămînturi pe unde și-a purtat pașii Domnul nostru cel fără de moarte.

Marele și distinsul Voievod al neamului, pe care cronicile ni-l înfățișează ca pe un bărbat nu prea înalt, cu fața ovală, plină, cu fruntea boltită, senină, cu ochii pătrunzători, de un albastru de Voroneț, cu părul inelat lăsat pe spate, era, după cum aflăm din scrisa lui Grigore Ureche „... om întreg la fire, nelenes și lucrul său îl știa a-l acoperi și unde

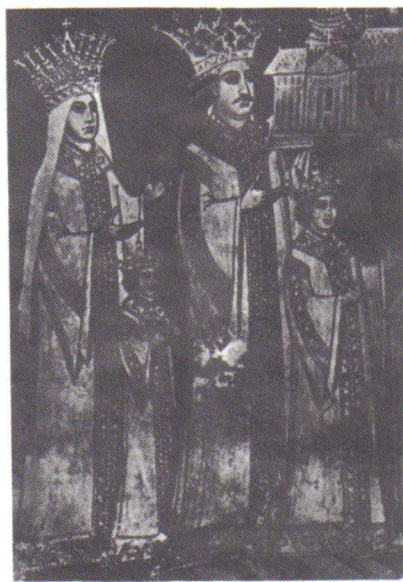
nu gîndeai acolo il aflai. La lucru de războaie meșter, unde era nevoie, însuși se vîra, ca văzîndu-l ai săi să nu înderăpțeze, și pentru aceea rar război de nu biruia și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, ci știîndu-se căzut jos, se ridică deasupra biruitorilor”.

Dar anii, viața zbuciumată pietrecută în războaie și fapte întru binele Moldovei, podagra, guta și rana de la picior pricinuită în luptă i-au slăbit puterile. La 2 iulie 1504, în a patra oră a zilei după 47 de ani și 3 luni de domnie Ștefan cel Mare și Sfînt avea să se sfîrșească din viață, pășind în nemurire și lăsîndu-ne drept moștenire porunca ce dăinuie de ani și ani prin Țara Moldovei atît de inspirat și zguduitor evocată de Barbu Delavrancea în piesa „Apus de soare”: „... Ți-neți minte cuvintele lui Ștefan, care n-a fost baci pînă la adinci bătrînețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu este a noastră, ci a urmașilor urmașilor noștri în veacul vecilor !...”

Petru Rareș

Petru Rareș a fost unul din vrednicii și luminații domni moldoveni din veacul al XVI-lea. Urmînd pilda lui Ștefan cel Mare, încă în perioada primei domnii (1527—1538) a purces la consolidarea țării și a puterii centrale, limitînd puterea marilor feudali și îndepărtîndu-i pe boierii înavuțiți de la conducerea cetăților țării. În locul acestora el a pus oșteni credincioși și viteji pe care se putea bizui în vremuri de răstriește și grea cumpănă pentru Moldova. Domnitorul a avut o deosebită grijă față de întărirea cetăților, de la hotare, de pregătirea și înarmarea oștii sale.

Cronicarul Grigore Ureche scria despre Petru Rareș: „Cu adevărat era ficior lui Ștefan Vodă celui Bun ca întru tot simăna tătine-său, că la războaie îi mergea cu noroc,

Petru Rareș și familia sa — tablou votiv de la Moldova

că tot izbîndia, lucruri bune făcea, țara și moșia ca un păstor bun o socotia, judecata pre dreptate făcea. Almintrilea era om cuvios și la toate lucrurile îndrăzneț, și la cuvintu gata, de-l cunoștea toți că iaste harnic să domnească țara”.

Cumpănind asupra situației critice ce se crease, Petru Rareș a mobilizat țara întreagă, spre a ieși din impas și a izbîndi în toate poririle sale.

Petru Rareș a domnit într-o perioadă aglomerată de importante evenimente politice și militare, determinînd adeseori amplexarea desfășurării lor. Domnitorul moldovean a luat parte la războiul de apărare a integrității țării și a posesiunilor de peste munte ale Moldovei, stabilite pe vremea domniei lui Ștefan cel Mare. El a luptat ca aliat al Transilvaniei, spre a o feri de cucerirea turcească și cea habsburgică.

La 1538, pe cînd Soliman al II-lea Magnificul își puse de gînd să supună cu orice preț Țara Moldovei, avînd sub mină o armată uriașă de 200000 de ostași toți unul ca

unul, în luna august a călcat hotarele ei, de rind cu hoardele de tătari și cu leșii generalului Tarnovski, cu se făcuse vestit prin campaniile militare de pînă atunci.

Cumpănind cu mintea luminată și curajul bărbătesc, Petru Rareș a mobilizat întreaga țară, de la mic la mare, pentru a ieși din impas și a da riposta cuvenită invadatorilor ce tindeau la acest colț de rai. El a poruncit să fie arse grînele și tot rodul pămîntului, i-a îndemnat pe locuitorii satelor să se strămute din acele locuri, a dat foc așezărilor părăsite, a otrăvit fîntinile, lipsindu-i pe dușmani de adăpost, provizii și apă. A barat locurile de trecere, făcîndu-i pe venetici să înainteze pe drumurile ocolite și anevoioase, pe unde îi pășteau la tot pasul primejdii și capcane din cele mai neașteptate.

Apoi s-a năpustit cu furie asupra tătarilor, a lovit în ei la Ștefănești și i-a pus pe fugă, a încheiat pace cu leșii, urmînd să-i înfrunte cu toată hotărîrea pe turcii lui Soliman. Înșă pe cînd aceștia trecuseră de Iași boierii (pentru a cita oară în istoria acestei țări !), l-au părăsit pe domnitor, Petru Rareș fiind nevoit să ia drumul pribegiei spre Transilvania.

În anul 1541, venit pentru a doua oară la domnie, a urcat pe tronul Moldovei, avînd intenții și planuri din cele mai mărețe și mai nobile, voind să scape de robia turcească și să obțină îndărăt pămînturile strămoșești. Aliații vecini cu care încheiase tratative, printre care se număra și marele cneaz al Moscovei i-au zădărnicit eforturile, impunîndu-l să se dezică pînă la urmă de la lupta împotriva Imperiului Otoman.

Istovit de lupte și intrigile boierești, lovit de boli și de trădare, cuviosul, vrednicul și înțeleptul domnitor al Moldovei s-a stins din viață la 3 septembrie 1546 și a fost înmormintat la Probota, ctitorie a sa și necropolă domnească, ajunsă la o deosebită prosperare în acele vremuri.

Pe parcursul domniei sale Petru Rareș a

ctitorit, reconstruit și înălțat din temelie cetăți, mănăstiri și biserici la Baia, Roman, Suceava și în alte localități ale Moldovei, ridicînd arta medievală moldovenească spre noi culmi și urmîndu-l în toate faptele și lucrările sale pe vrednicul înaintaș Ștefan cel Mare și Sfînt.

Ion Vodă cel Viteaz

Ion Vodă cel Viteaz, zis și cel Cumplit, domnul Moldovei între anii 1572—1574, a fost fiul lui Ștefăniță Vodă și strănepotul lui Ștefan cel Mare. Acest temerar erou al luptei antiotomane a rămas în istoria neamului prin faptele de vitejie și prin jertfa sa adusă pe altarul sfînt al Moldovei.

Se zice că era un bărbat înalt, vinjos, deosebit de puternic, cunoscător al limbilor polonă și turcă, inzestrat cu darul vorbirii. După cum consemna cronicarul Grigore Ure-

Ion Vodă cel Viteaz — portret publicat de B. P. Hasdeu

che „se vedea că-i om harnic nu numai la domnie, ci și altor țări să fie cap mai mare”.

Vrednicul domnitor a consolidat puterea centrală, răfuindu-se crunt cu boierii ostili, a întreprins acțiuni orientate spre dezvoltarea economiei, a organizat și susținut comerțul cu țările străine și a înfăptuit reforma bănească.

Fiind pus în situația de a dubla tributul către Poarta Otomană și impus în caz contrar să cedeze tronul, voievodul moldovean s-a opus vehement. În 1574, avînd în stăpînire o armată bine pregătită, alcătuită din răzeși, tîrgoveți și micii boieri și mizînd pe puterea celor 110 tunuri, a intrat în luptă cu oștirea otomană și a obținut o strălucită victorie. După ea a urmat o serie de izbînzii asupra turcilor. Poarta Otomană pusă în gardă de curajul și nesupunerea domnitorului viteaz a purces cu o numeroasă armată asupra Moldovei. Trădat de marea boierime și părăsit de unii din oștenii de frunte, care au trecut cu cetele lor de partea turcilor, între 10—12 iulie Ion Vodă cel Viteaz i-a înfruntat pe turci în apropiere de lacul Cahul.

În rezultatul unui atac moldovenii îndemnați de neînfricatul domn au izbutit să scape din încercuire, ocupînd o poziție bine întărită lingă un sat din apropiere zis Roșcani. Dar lipsa apei a dus la tragicul final.

Pînă la urmă Ion Vodă cel Viteaz a fost nevoit să se dea pe mîna turcilor, care făgăduiseră prin jurămint să-i cruțe viața atît lui cît și oștenilor fideli, istoviți de setea cumplită.

Însă la 14 iunie Ion Vodă cel Viteaz a fost ucis mișelește, poruncindu-se ca trupul să fie legat de niște cămile și rupt în bucăți.

Se zice că turcii sultanului își unseră iataganele cu singele domnitorului moldovean, spre a-și însuși puterea și curajul acestui neînfricat voievod.

Ion Vodă cel Viteaz a rămas în istoria Moldovei ca unul din marii bărbați ai neamului.

Mihai Viteazul

Mihai Viteazul, „domnul Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”, eroul luptelor pentru independență și libertate, cel care a izbutit să săvîrșească prima unire politică a românilor, a domnit între anii 1593—1601.

În septembrie 1593 după mai multe funcții dregătorești de mare stolnic, mare postelnic, mare agă și ban al Craiovei, făgăduind că va fi loial față de turci și că va plăti tradiționalul tribut Porții Otomane, fu numit domnitor al Țării Românești.

Dar criza politică provocată de moartea sultanului Soliman cel Mare și situația care se crease în urma înfringerilor armatei turcești ce slăbiseră influența și puterea Imperiului Otoman, l-au făcut pe Mihai să se ridice împotriva asupritorilor.

Avînd-o aliată de nădejde pe Moldova, a repurtat victorii de răsunset la București,

Mihai Viteazul — gravură de epocă

Stănești și în alte localități, cea mai strălucită urmind a fi lupta de la Călugăreni din august 1595, în care Mihai Voievodul a distrus și a pus pe fugă numeroasa oaste turcească condusă de Sinai pașa în carne și oase, considerat unul din cei mai încercați comandanți ai Porții.

Alte lupte și alte izbinzi au făcut să se facă auzit numele voievodului Mihai Viteazul.

În zorii zilei de 9 august 1601, pe cînd domnitorul și oștenii săi se aflau în cîmpia Turzii, un detașament de germani și valoni, trimis de generalul Basta, comandantul armatelor habsburgice, cu care Mihai se războie în ultimii ani, s-a apropiat de cortul domnitorului. Crezînd că au sosit ajutoare, voievodul ieși din cort în întîmpinare. Dușmanii „se repeziră asupra lui ca niște dihanii sălbatice, cu săbiile scoase. Ci unul dete cu sulia și-l lovi drept în inimă, iar altul degrab îi tăie capul. Și căzu trupul lui cel frumos ca un copaci”.

Astfel sint descrise în „Letopisețul cantacuzin” ultimele clipe ale lui Mihai Viteazul, marele voievod al românilor.

Dimitrie Cantemir

Dimitrie Cantemir a fost un savant de talie europeană, om de stat, istoric, scriitor și muzician, de două ori domn al Moldovei (1693 și 1710—1711).

S-a născut la 26 octombrie 1673 în familia răzeșului Constantin Cantemir, care, de la slujba de ispravnic de codru, a ajuns pe tronul Moldovei (1685—1693).

Dimitrie Cantemir a făcut studii în țară și în străinătate. Cunoștea mai multe limbi: greaca, latina, slavona, turca, araba, persana.

După moartea tatălui său a fost ales de către boieri domnitor al Moldovei, însă peste trei săptămîni fu scos din scaun de un trimis al sultanului și dus la Țarigrad.

În ajunul războiului ruso-turc, la 18 no-

Dimitrie Cantemir — portret de epocă

iembrie 1710 e numit domnitor al Moldovei, spre a apăra ca vasal credincios al Porții hotarele de miazănoapte ale Imperiului de un eventual atac al lui Petru cel Mare.

Dornic de a elibera țara de sub stăpînirea otomană, și l-a făcut aliat pe țarul Rusiei, încheind în aprilie 1711 un tratat cu Petru I.

Însă în urma înfringerii de la 11 iunie 1711 în fața armatei turcești mult mai numeroase s-a retras împreună cu familia și oamenii apropiați în Rusia, fiind dăruit cu moșii, titluri de noblețe și toate onorurile.

Dimitrie Cantemir e autor a unor lucrări științifice și literare de mare valoare: „Divanul sau gilceava înțeleptului cu trupul” (1698), „Istoria ieroglifică” (1705), „Descrierea Moldovei” (1716), „Hronicul vechimii romano-moldo-vlahilor” etc.

A încetat subit din viață la Moscova în anul 1723. Pe lespede de pe racla cu osemintele marelui cărturar de la biserica Trei Ierarhi au fost gravate cuvintele: „Aici în-tors din lungă și prea greaua pribegie, în-fruntată pentru libertatea țării sale, odih-nește Dimitrie Cantemir, domn al Moldo-vei”.

Grigore Ureche

(aproximativ 1590—1647)

Grigore Ureche e primul cronicar moldovean de seamă, a cărui operă a înfruntat timpurile, ajungând pînă la noi. Era fiul lui Nestor Ureche, boier instruit deținînd funcții politice importante la sfîrșitul veacului al XVI-lea, în repetate rînduri purtător de solii la Poarta Otomană, mare vornic al Țării de Jos pe vremea domniei lui Eremia Movilă.

Cronicarul de mai tîrziu a învățat carte la Lvov, unde a studiat istoria, geografia, limbile clasice latina și greaca, retorica și poetica.

Reintors în țară a participat la viața politică mai întîi ca logofăt, apoi spătar.

În vremea domniei lui Vasile Lupu a fost unul din sfetnicii apropiați ai acestuia, mare spătar, iar din anul 1642, urmînd calea părintelui său, a ajuns mare vornic al aceleași Țări de Jos.

A murit în anul 1647 și a fost înmormîntat într-o criptă de la mănăstirea Bistrița din Moldova.

Spre sfîrșitul vieții Grigore Ureche a purces la scrierea „Letopisețului Țării Moldovei”, la care a muncit între anii 1642—1647.

E unica lucrare cunoscută, cuprinzînd evenimentele din perioada 1359—1594, rămasă nefinisată.

Cronicarul motivează scrierea acestui letopiseț din simplul pretext „ca să nu se inece...anii cei trecuți” și să lase urmașilor amănunte despre cele ce au fost să se petreacă în anii de demult, dar și din grija ca aceștia să nu rămînă „asemenea fiarelor și dobitoacelor celor mute și fără minte”. E de accentuat importanța pe care o acorda cronicarul istoriei în trezirea și creșterea conștiinței naționale a poporului. „Letopisețul Țării Moldovei” constituind începutul istoriografiei în limba română.

Grigore Ureche a consemnat în mod

obiectiv evenimentele și întîmplările cele mai importante, ținînd foarte mult să fie nu un „scriitoriu de cuvinte deșarte ce de depreptate”.

În „Letopisețul Țării Moldovei” se afirmă pentru prima dată latinitatea limbii noastre în fraza celebră scrisă în dulcele stil clasic: „Măcară că de la Rim ne tragem și cu ale lor cuvinte ni-s amestecate”, subliniindu-se că „Rumânii, ciți se află lăcuiitori la Țara Ungurească și la Ardeal și la Maramoroș, de la un loc sint cu moldovenii și tot de la Rim se trage”.

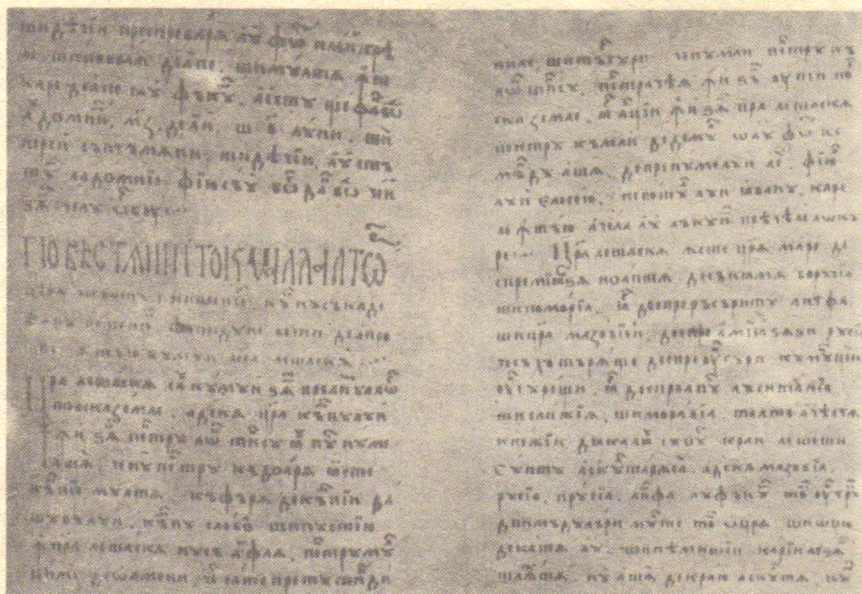
Miron Costin

(1633—1691)

Cronicar de seamă, mare patriot și umanist, înalt dregător și iscusit diplomat, filozof și poet, primul nostru scriitor de autentică valoare, reprezentant de frunte al culturii medievale din Moldova.

Toate aceste titluri de erudiție și noblețe, atribuite marelui înaintaș sint pe deplin îndreptățite de viața și faptele sale, de harul și locul ce îi revine în istoria literaturii române.

Autor al mai multor scrieri în proză și în versuri ca „Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace de unde este părăsit de Ureche vornicul din Țara de Gios”, cuprinzînd o perioadă de aproape șapte decenii (1595—1661), poemul filozofic „Viața lumii” (primul din literatura națională), „Istoria în versuri polone despre Țara Moldovei și Munteniei” cronica de proporții, nefinisată, „De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor”, în care considera că „A lăsa iarăș nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori ieste inimii durere. Biruit-am gîndul să mă apuc de această trudă, să scoț lumii la vedere felul neamului, din ce izvor și seminție sint lăcuiitorii țării noastre...” Ca mai apoi să susțină

Pagină de letopisei

cu inflăcărare, dar și cu argumente bineînțelemeiate că „Cea mai strălucită dovadă a acestui popor, de unde se trage, este limba lui care este adevărată latină... Numele cel mai adevărat, autentic... este român sau romanus, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna...”

Miron Costin face această afirmație în rezultatul studiilor și a cunoștințelor istorice și lingvistice, acumulate cu o deosebită osîrdie în străinătate, demonstrînd astfel originea romană a poporului nostru și latinitatea limbii române. Ocupă funcțiile de mare dregător și diplomat, iar mai tirziu și mare logofăt, influențînd substanțial viața politică a Moldovei.

Rechemat în țară (1685) de către Constantin Cantemir, Miron Costin, un adept al polonilor, încă de pe vremea cînd își făcuse studiile în această țară, intră în conflict cu noul domn, care încheiase un tratat secret de alianță cu Habsburgii. În rezultatul agravării acestui conflict urmează deznodămîntul

tragic — decapitarea marelui cărturar al acelei epoci zbuciumate, pline de colizii și întorsături neașteptate.

De sub pana iscusitului și distinsului cronicar al neamului ne-a rămas sfatul înțelept precum că „nu este alta mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă, decît cetitul cărților”. În zilele noastre mai ales a acelorora, din care aflăm de cite au fost să se întimplă din vremuri străvechi și pînă acum în această frumoasă dar multpătîmită Țară a Moldovei.

Ion Neculce

(1672—1745)

Ion Neculce, acest cronicar de seamă a neamului, a fost și mare dregător, om politic, ocupînd succesiv funcțiile de postelnic, vâtaf de aprozi, de vel agă și vel spătar. Iar în vremea domniei lui Dimitrie Cantemir a ajuns hatman al Moldovei. După lupta de la

Stănilești (1711) l-a urmat pe domnitor în pubejiile sale prin Rusia. La întoarcere în Moldova a fost numit vornic al Țării de Sus, apoi judecător de divan.

La 73 de ani, după o viață zbuciumată a decedat răpus de bătrînețe.

Ne-a lăsat drept moștenire „Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija Vodă pînă la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat”, început aproximativ din anul 1733, ca o continuare a operei ilustrului înaintaș Miron Costin.

Letopisețul este precedat de celebrele „O samă de cuvinte”, patruzeci și două de legende istorice „ce sînt auzite din om în om de oameni vechi și bătrîni”, în care sînt evocate într-o aleasă și dulce limbă întimplări din viața unor domnitori ai Moldovei și indeosebi din cea a lui Ștefan cel Mare. Aceste legende, constituind în fond prima culegere de folclor autohton, i-au inspirat în repetate rinduri pe scriitorii de mai tirziu : V. Alecsandri, C. Negruzzi, G. Coșbuc, M. Sadoveanu și alții.

Glosar

Agă — titlu dat unui ofițer din armata otomană, comandant al pedestrilor însărcinați cu paza orașului de reședință, ulterior șeful agiei

Aprod — 1. Dregător al curții domnești în Moldova și Țara Românească cu atribuții administrative, fiscale, juridice etc ; 2. Fecior de boier care slujea la curtea domnească.

Ban — titlu și funcție de mare dregător din Țara Românească după sec. XV.

Hatman — (*În orînduirea feudală*) boier de divan în Moldova, care era însărcinat de domn cu comanda întregii oștiri, avînd în aceleași timp și funcția de pircălab și portar al Sucevei.

Postelnic — titlu dat în trecut unui mare boier, membru al sfatului domnesc, care avea în grijă camera de dormit a domnului și organiza audiențele la domn.

Pircălab — titlu dat în evul mediu, în țările române, persoanelor însărcinate cu conducerea unui județ, a unui ținut, a unei cetăți, avînd atribuții militare, administrative și judecătorești.

Spătar — înalt demnitar la curtea domnească din evul mediu care purta la festivități sabia și buzduganul domnului, iar mai tirziu avea comanda cavaleriei. Vel Spătar — comandant suprem al armatei, în lipsa domnitorului.

Stolnic — dregător din țările române care purta grija mesei domnești, fiind șeful bucătarilor, pescarilor și al grădinarilor.

Vătaf — (*În orînduirea feudală*) — conducător al unui anumit grup de curteni, de slujbași sau de oșteni ai domniei.

Vel — calificativ cu sensul de „mare”, care precede un titlu sau un rang boieresc din orînduirea feudală.

Vornic — Mare dregător la curtea domnească, însărcinat cu supravegherea curții, cu conducerea treburilor interne ale țării, avînd și atribuții judecătorești. Mare vornic. Vornic al Țării de Sus (sau de Jos) — dregător cu rang de vornic, a cărui autoritate se extindea asupra unei jumătăți din Țara Moldovei.

PENTRU CLASELE PRIMARE

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ИЗДАНИЕ

КРЕПОСТИ МОЛДАВИИ

(на румынском языке)

Автор текста *Константин Драгомир*

Автор прикладных схем *Ликэ Саинчук*

Цветные слайды: *Павла Балана, Иона Кибзия, Владимира Синицкого*

Redactor E. Dumbrăveanu

Redactor artistic I. Severin

Tehnoredactor R. Sinișcăia

Corector A. Vitcovskaia

FI 4326

Dat la cules 12.09.90. Bun de tipar 17.04.91. Format 60×90¹/₈. Hirtie cretata. Garnitură „Baltika”. Tipar ofset. Coli de tipar 4,5+2,5 anexă. Coli editoriale 3,93+1,39 anexă. Impr. crom. conv. 29,0. Tiraj 20000. Comanda 1629. Pretul 80 c.

Editura „Hyperion”.

277004, Chisinau, Bd. Ștefan cel Mare, 180.

Combinatul poligrafic. 277004. Chisinau, str. Mitropolitul Petru Movilă, 35. Departamentul de Stat al Republicii Moldova pentru edituri, poligrafie și comerțul cu cărți.

